
anders was dan het licht van de maan;’ ‘door eene verhitte verbeelding’ zagen zij ‘twee boomstruiken’ voor Mozes en Elia aan; toen kwam er weer een wolk voor de maan ‘die, *en* de zoo genoemde heerlijkheid van Jezus, *en* Mozes en Elia weder wegnam’ (p. 159).

Toen het verhaal weer eens ter sprake kwam, bleken enkele leerlingen slechts de natuurlijke verklaring onthouden te hebben. Het voorval bracht Polman tot de conclusie dat een docent, wil hij voorkomen een kwade naam te krijgen, zijn leerlingen niet met de opvattingen van ‘de bestrijders van den Bijbel’ moet confronteren (p. 158). Elders in het *Handboek* blijkt Polman beducht voor het averechtse effect van de vermelding van afkeurenswaardige zedelijke en dogmatische opvattingen (pp. 207-213). Een leermeester moet geen slapende honden wakker maken,⁴⁷ maar wel op de hoogte zijn van ‘de bedenkingen en tegenwerpingen der Bijbelbestrijders’ en in staat zijn ze, wanneer leerlingen ze uit eigen beweging ter sprake brengen, te weerleggen (p. 10).

De opvattingen van critici van de Bijbel en de christelijke geloofsleer kunnen, wat Polman betreft, buiten beschouwing worden gelaten. Anders oordeelt hij over de geloofsvoorstellingen van de vertegenwoordigers van de kerkgenootschappen die de leerlingen van nabij kenden, de rooms-katholieken, lutheranen, doopsgezinden en remonstranten. Over hun geloofsleer moet deugdelijke informatie worden gegeven, niet polemisch, maar zo dat hen recht wordt gedaan (pp. 214-218).⁴⁸ In zijn *Handboek* spreekt Polman zijn collega’s in dat verband als volgt toe: ‘Laat ons toch, bij onze getrouwheid en ijver voor de regtzinnige leer, de verdraagzaamheid voegen! Dan – en dan alleen zullen wij medewerken, om die heuglijke dagen schielijker te doen aanbreken, waarin de bewoners dezer aarde ééne kudde zullen zijn, gelijk er één Herder is’ (p. 218).

Polmans ‘oecumenische’ houding is in overeenstemming met het door leerlingen van hem geschetste beeld van de onderwijzer die zijn pupillen verdraagzaamheid en respect voor de mening van anderen bijbracht en onder zijn gehoor niet alleen hervormde kinderen telde, maar ook jeugdigen van andere protestantse denominaties.⁴⁹ Om zijn onderwijs, ‘voorgedragen in eenen geest, die iederen onbevangen beoordeelaar, hij zij Protestant, Rooms of Jood, niet anders dan behagen kan,’ wordt Polman geprezen door onderwijsinspecteur Henricus Wijnbeek (1772-1866). Dankzij die ‘onpartijdigheid’ werd Polmans onderwijs ook de facto door ‘Roomschgezinde kweekelingen’ gevolgd.⁵⁰

⁴⁷ Blijkens gepubliceerde hervertellingen uit de eerste helft van de negentiende eeuw vertegenwoordigde Polman een gangbaar standpunt. Een uitzondering vormt J.H. van der Palm. Hij zinspeelt in zijn *Bijbel voor de jeugd* wel op niet-orthodoxe interpretaties, maar wijst ze af. Zie voor wat betreft de drie fragmenten, deel XIX, Leiden 1930, 227-228; XX, Leiden 1931, 15, 227-228. Pas met de komst van de moderne theologie in de tweede helft van de negentiende eeuw mogen ‘de bestrijders van den Bijbel’ in de hervertelling van zich laten horen. Zie C. Houtman, *Bijbelse geschiedenis herverteld. Woord en beeld – Vraag en antwoord*, Heerenveen 2010, 37v., 99-101.

⁴⁸ Vgl. de schets van de kerkgeschiedenis in *Christelijke geloofs- en zedeleer* (n. 17), 72-78, die uitmondt in een vraag over ‘de ware verdraagzaamheid.’

⁴⁹ Zie het anonieme *De nagedachtenis*, 13; Gerlings, *Te Haarlem*, 88-89.

⁵⁰ Zie R. Reinsma, *Scholen en schoolmeesters onder Willem I en II*, Den Haag z.j. [1966], 69-70.